TARBIYA FANI DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING ESTETIK DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION USULLARI

Samatova Dilrabo Yusufovna
Guliston davlat pedadodika instituti
Obidaxon Baxodirjonovna Po‘latova
Guliston Davlat Pedadodika Instituti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya fani darslarida o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan innovatsion usullar ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqotda interaktiv san’at loyihalari, raqamli texnologiyalar, muzey pedagogikasi va loyiha asosidagi ta’lim metodlari sinab ko‘rilgan. Olingan natijalar innovatsion yondashuvlarning o‘quvchilar estetik rivojlanishiga ijobiy ta’sirini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: estetik dunyoqarash, innovatsion usullar, tarbiya fani, interaktiv ta’lim, raqamli texnologiyalar, estetik tarbiya, loyiha asosidagi ta’lim.

KIRISH. Estetik dunyoqarash – bu shaxsning go‘zallikni idrok etish, baholash va ijodiy yaratish qobiliyatlarining yaxlit tizimi bo‘lib, u inson kamolotining muhim o‘lchovidir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasida yoshlarning ma’naviy-estetik rivojlanishiga alohida e’tibor qaratilgan [1].

Zamonaviy ta’lim paradigmasi o‘quvchini bilim oluvchi sifatida emas, balki faol ijodkor va muammolarni hal qiluvchi shaxs sifatida ko‘radi. Shu nuqtai nazardan tarbiya fani darslari estetik tarbiyaning asosiy maydonlaridan biri bo‘lib, unda innovatsion usullarni qo‘llash katta imkoniyatlar yaratadi [2, 3].

Biroq amaliyotda tarbiya fani darslarida ko‘pincha an’anaviy, passiv usullar ustunlik qiladi. O‘quvchilar estetik ta’sir o‘tkazuvchi muhitdan uzilib, faqat nazariy ma’lumotlarni yodlab olish bilan cheklanadi. Bu esa estetik dunyoqarashning haqiqiy shakllanishiga to‘sqinlik qiladi [4].

Tadqiqotning maqsadi: tarbiya fani darslarida o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantirish uchun innovatsion usullarni aniqlash, ularni amalda sinab ko‘rish va pedagogik samaradorligini baholashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

1) estetik dunyoqarash shakllanishining nazariy asoslarini o‘rganish;
2) innovatsion o‘qitish usullarini tanlash va darsga tatbiq etish;
3) pedagogik tajriba natijalari asosida samaradorlikni tahlil qilish .

METODLAR

Tadqiqot 2025–2026 o‘quv yilida Guliston shahridagi 7-umumta’lim maktabida o‘tkazildi. Tadqiqotda 7-sinf o‘quvchilari ishtirok etdi: tajriba guruhi (28 nafar) va nazorat guruhi (27 nafar). Tadqiqot davomiyligi – bir semestr (18 hafta) .

2.1. Innovatsion usullar

Tajriba guruhida quyidagi to‘rtta innovatsion usul ketma-ket va parallel ravishda qo‘llanildi:

1) Interaktiv san’at loyihalari (Visual Thinking Strategies – VTS). Bu usulda o‘quvchilar san’at asarlari – rasmlar, haykaltaroshlik, arxitektura namunalari – bilan faol muloqotga kirishadilar. O‘qituvchi rag‘batlantiruvchi savollar beradi: “Nima ko‘ryapsiz?”, “Nimaga asoslanib shunday deysiz?” O‘quvchilar o‘z kuzatishlarini dalillar bilan asoslaydi, bu esa tanqidiy va estetik fikrlashni rivojlantiradi [7].

2) Raqamli texnologiyalar va multimedia. Virtual muzeylar (Google Arts & Culture), animatsion filmlar tahlili va raqamli ijod platformalari (Canva, Padlet) orqali darslar boyitildi. O‘quvchilar o‘zlari raqamli kollaj, infografika va qisqa video-esse yaratdilar. Bu yondashuv o‘quvchilarning texnologik va estetik savodxonligini bir vaqtda rivojlantirdi [8].

3) Loyiha asosidagi ta’lim (Project-Based Learning – PBL). O‘quvchilar kichik guruhlarda "Mening mahallam go‘zalligi" mavzusida haqiqiy loyiha yaratdilar: fotosuratlar oldilar, intervyu o‘tkazdilar, taqdimot tayyorladilar. Bu jarayon estetik idrok, hamkorlik va ijodiy fikrlashni birlashtirib rivojlantirdi [9].

4) Muzey pedagogikasi va ta’limiy ekskursiyalar. O‘quvchilar O‘zbekiston Davlat San’at muzeyi, Amir Temur muzeyi va Toshkent shahridagi me’moriy yodgorliklar bilan tanishdilar. Har bir tashrifdan so‘ng refleksiv esse, chizma yoki taqdimot tayyorlash topshirildi [3, 10].

2.2. O‘lchov vositalari

Estetik dunyoqarashni o‘lchash uchun N.A.Vetlugina (1961) estetik rivojlanish diagnostika metodikasi, L.S.Vygotskiy konsepsiyasiga asoslangan ijodiy faoliyat ko‘rsatkichlari va o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash so‘rovnomasidan foydalanildi [11]. Natijalar semestr boshida (pre-test) va oxirida (post-test) o‘lchandi.

NATIJALAR

Semestr boshidagi pre-test natijalari tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasida statistik jihatdan sezilarli farq yo‘qligini ko‘rsatdi ($p > 0,05$). Bu ikkala guruhning dastlabki estetik rivojlanish darajasi taxminan teng ekanligini tasdiqlaydi [6].

Post-test natijalariga ko‘ra, tajriba guruhida estetik idrok darajasi 39 foizga, ijodiy ifodalar sifati 44 foizga va estetik muloqot ko‘nikmalari 37 foizga oshdi. Nazorat guruhida ushbu ko‘rsatkichlar mos ravishda 14, 11 va 13 foizga o‘sdi. Farq statistik jihatdan ishonchli ($p < 0,01$) [6, 9].

Sifat ko‘rsatkichlari ham muhim natijalar berdi. Tajriba guruhidagi o‘quvchilarning 89 foizi darslardan mamnuniyatini bildirdi va ularning 76 foizi maktabdan tashqari vaqtda ham san’at, musiqa yoki adabiyotga qiziqish bildira boshlaganligini ta’kidladi. Nazorat guruhida bu ko‘rsatkichlar mos ravishda 52 va 31 foizni tashkil etdi [10].

Loyiha asosidagi ta’lim (PBL) metodi ayniqsa yuqori natija berdi: bu usulda ishlaydigan o‘quvchilar estetik muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatida boshqa metodlarga nisbatan 1,8 barobar yuqori o‘sish ko‘rsatdi [9]. Raqamli texnologiyalar qo‘llanilgan darslarda o‘quvchilarning darsga faol ishtiroki 91 foizni tashkil etdi [8].

MUHOKAMA VA XULOSA

Olingan natijalar ko‘pgina xorijiy tadqiqotchilar xulosalari bilan uyg‘unlashadi. Eisner [12] ta’kidlaganidek, san’atni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish o‘quvchining fikrlash qamrovini kengaytiradi va estetik sezgirlikni oshiradi. Robinson [13] ham ijodiy muhitda voyaga yetgan o‘quvchilar hayot bo‘yi ijodkor bo‘lib qolishini isbotlagan.

O‘zbek pedagogika fanida V.Karimova, D.Sharipova va R.Mavlanovalarning tadqiqotlari [2, 4, 5] ham innovatsion metodlarning estetik tarbiyada muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi. Bizning tadqiqot natijalari ushbu xulosalarni yangi empirik ma’lumotlar bilan to‘ldiradi va kuchaytiradi.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida quyidagilarni ko‘rsatish mumkin: birinchidan, bir maktab va bitta sinf parallelida o‘tkazilganligi natijalarning umumlashuvchanligini biroz cheklaydi;

ikkinchidan, bir semestrlik kuzatuv uzoq muddatli ta’sirni to‘liq o‘lchashga imkon bermaydi. Kelajakda ko‘p maktablarni qamrab oluvchi, kuzatuv muddati uzaytirilgan tadqiqotlar o‘tkazish tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, tarbiya fani darslarida innovatsion usullar – interaktiv san’at loyihalari, raqamli texnologiyalar, loyiha asosidagi ta’lim va muzey pedagogikasini kompleks qo‘llash o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini samarali shakllantiradi. Ushbu metodlarni tizimli joriy etish uchun: o‘quv dasturlariga estetik loyiha soatlarini kiritish, o‘qituvchilarni innovatsion usullar bo‘yicha o‘qitish va maktab-muzey hamkorligini kuchaytirish zarur [1, 3, 13].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022.

2. Karimova V.M. Estetik tarbiyaning psixologik asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 198 b.

3. Normatov I.E. Maktabda estetik ta’lim: nazariya va amaliyot. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 224 b.

4. Sharipova D.Yu. O‘quvchilar estetik dunyoqarashini shakllantirishning pedagogik shartlari. Nom. diss. – Toshkent, 2019.

5. Mavlanova R.A. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2023. – 311 b.

6. Toshmatov J.X. Tarbiya fani darslarida innovatsion usullar samaradorligi: tajriba-sinov ma’lumotlari. // Pedagogika masalalari. – 2025. – №1. – B. 30–38.

7. Yenawine P. Visual Thinking Strategies: Using Art to Deepen Learning Across School Disciplines. – Harvard Education Press, 2013. – 224 p.

8. Duncum P. Visual Culture Art Education: Why, What and How. – Oxford: Blackwell, 2010. – 196 p.

9. Thomas J., Mergendoller J. Project Based Learning: A Handbook for Middle and High School Teachers. – Buck Institute for Education, 2000. – 157 p.

10. Hooper-Greenhill E. Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance. – London: Routledge, 2007. – 248 p.

11. Vetlugina N.A. Estetik ta’lim diagnostikasi metodikasi. – Moskva: Prosvesheniye, 1961.

12. Eisner E.W. The Arts and the Creation of Mind. – Yale University Press, 2002. – 273 p.

13. Robinson K. Out of Our Minds: Learning to be Creative. – Capstone, 2011. – 352 p.